

УДК 347.2

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН СПІВАВТОРСТВА
ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ
LEGAL REGULATION OF CO-AUTHORSHIP BY THE LAWS
OF UKRAINE AND RUSSIAN FEDERATION**

Ульянова Г.О.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
докторант кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Кирилюк А.В.,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

У статті розкрито умови створення творів співавторами за законодавством України та Російської Федерації. Визначено порядок реалізації прав інтелектуальної власності на твори, створені співавторами.

Ключові слова: співавторство, співавтор, роздільне співавторство, нероздільне співавторство.

В статье раскрыты условия создания произведений соавторами по законодательству Украины и Российской Федерации. Определен порядок реализации прав интеллектуальной собственности на произведения, созданные соавторами.

Ключевые слова: соавторство, соавтор, раздельное соавторство, нераздельное соавторство.

In the article the conditions for the creation of works of co-authors on legislation of Ukraine and the Russian Federation. The procedure for the implementation of intellectual property rights in works created by co-authors.

Key words: co-authorship, co-author, co-author separately, undivided co-authorship.

Доволі часто окремі об'єкти авторського права виступають результатом співпраці декількох творців (авторів). Належне правове регулювання відносин інтелектуальної власності, які виникають між співавторами, має важливе не лише теоретичне, а й практичне значення, оскільки дозволяє визначати як умови співпраці співавторів, так і їх взаємовідносини з третіми особами щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Адже неналежне визначення основних засад використання об'єкта співавторства ще на стадії його створення у подальшому призводить до численних суперечок між співавторами, пов'язаних із наданням дозволів на використання таких об'єктів іншим особам.

Виокремлення правовідносин за участю співавторів із поміж інших авторських правовідносин обумовлено особливостями їх суб'єктного складу. Однією із сторін таких правовідносин виступають співавтори або співавтор, як особи, наділені правами на один і той же об'єкт права інтелектуальної власності. Можливість використання об'єкта інтелектуальної власності, створеного співавторами, та умови такого використання залежать від виду співавторства (роздільне, нероздільне). Але поряд із особливостями, обумовленими видом співавторства, правові засади регулювання авторських відносин за участю співавторів залежать від підстав їх виникнення, суб'єктного складу.

При дослідженні відносин співавторства увага переважно приділяється умовам створення творів декількома авторами у сфері авторського права та суміжних прав. Однак спільна творча праця існує не лише у сфері авторського права. Доволі часто складні об'єкти промислової власності також виступають об'єктом спільної праці декількох винахідників. Тому регулювання відносин співавторства

має важливе значення як у сфері авторського права, так і у сфері права промислової власності.

В Україні відносини співавторства регулюються різними нормативно-правовими актами, зокрема Законами України «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» тощо.

В Російській Федерації основні засади співавторства визначені у Цивільному кодексі Російської Федерації.

Враховуючи важливість належного регулювання відносин, які виникають у сфері створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності актуальним є проведення порівняльного аналізу положень законодавства України та Російської Федерації щодо реалізації прав, які належать співавторам.

Проблемні питання співавторства досліджувались у працях: В. А. Дозорцева, О. В. Жилінкової, М. Я. Кирилової, А. В. Кирилюк, С. М. Клейменової, Р. Б. Шишки та інших.

Разом з тим увага приділялась переважно висвітленню окремих аспектів співавторства. При цьому широкого висвітлення не отримало питання регулювання відносин співавторства за законодавством російської Федерації та проведення порівняльного аналізу з регулюванням відповідних відносин за законодавством України.

Метою статті є визначення спільних та відмінних положень у правовому регулюванні відносин співавторства за законодавством України та Російської Федерації та підставі аналізу законодавства та практики його застосування.

У Цивільному кодексі України визначено загальні підстави виникнення співавторства. Так, відповідно до ст. 436 Цивільного кодексу України авторське право на твір, створений у співавторстві, належить співавторам спільно,

незалежно від того, становить такий твір одне нерозривне ціле чи складається з частин, кожна з яких може мати ще й самостійне значення. Частина твору, створеного у співавторстві, визнається такою, що має самостійне значення, якщо вона може бути використана незалежно від інших частин цього твору. Кожен із співавторів зберігає своє авторське право на створену ним частину твору, яка має самостійне значення.

Частиною третьою статті 436 Цивільного кодексу України передбачено, що відносини між співавторами можуть бути визначені договором. У разі відсутності такого договору авторське право на твір здійснюється всіма співавторами спільно.

Для визначення співавторства і, відповідно, права авторства за особами, які беруть участь у створенні творчого результату, необхідні певні умови:

1) має бути творчий результат, створений спільною працею співавторів, він повинен бути єдиним цілим, тобто таким, який не може існувати без складових частин як ціле;

2) повинна бути спільна творча співпраця авторів (технічна допомога не є співавторством);

3) результат творчої інтелектуальної праці співавторів має бути об'єктивно виражений у знаках, звуках, зображенні у будь-якій іншій формі, яка є можливою для сприйняття;

4) повинна бути угода про спільну працю;

5) при роздільному співавторстві кожний з співавторів зберігає авторське право на свою частину, однак він є співавтором всього результату творчої діяльності;

6) співавторство повинне бути добровільним [1, с. 444].

Деякими вченими відстоюється позиція, відповідно до якої допускається виникнення співавторства при творчому доопрацюванні твору. Проте дана думка нам представляється помилковою, оскільки в цьому випадку слід говорити про створення нового твору. Як приклад, можна привести рішення за позовом спадкоємців поета Р. до Р. і А., авторів тексту популярної музичної комедії «Севастопольський вальс». Поет Р. був автором відомої пісні «Севастопольський вальс». Згодом була створена музична комедія під такою ж назвою, причому в тексті використовувалися строки з пісні. Спадкоємці Р., ґрунтуючись на цьому, вимагали визнати Р. співавтором музичної комедії. Розглядаючи дану справу, Верховний Суд обґрунтовано прийшов до висновку, що в даному випадку мають місце два творчі самостійні твори і відмовив у позові.

Залежно від особливостей твору, як кінцевого результату праці співавторів, розділяють два види співавторства: роздільне та нероздільне. Вид співавторства впливає на умови використання твору та умови реалізації прав інтелектуальної власності кожним із співавторів. Ознакою нероздільного співавторства, що його характеризує, є неможливість виділення частини кожного автора, і, як наслідок, всі автори такого твору мають авторські правомочності на весь твір у цілому і на кожну його частину. Твір у тому випадку становить нерозривне ціле, коли його неможливо розділити не у фізичному сенсі, а відповідно до положень цивільного права [1, с. 118]. Такі твори зустрічаються в літературі (наприклад, романи І. Ільфа і Є. Петрова), в живописі (наприклад, картина І. Репіна і І. Айвазовського «Пушкін в Криму»), в науці (наприклад, монографія Б. С. Антімонова і К. А. Флейшиць «Авторське право»).

У випадку роздільного співавторства всі співавтори крім неподільного права на весь твір у цілому мають авторське право на створену ними частину твору.

При роздільному співавторстві твір, хоч і є єдиним, але не утворює нерозривного цілого, а складається зі створених співавторами частин, кожна з яких має також самостійне значення. Частина твору визнається такою, що має самостійне значення, якщо вона може бути використана

незалежно від інших його частин. Кожен із співавторів має право використовувати створену ним частину, що має самостійне значення, на свій розсуд, якщо інше не передбачено договором між ними. Якщо творіння співавторів утворює одне нерозривне ціле, то жоден із співавторів не має права без достатніх для цього підстав заборонити використання твору.

В залежності від того, яке співавторство існує між авторами, визначається й загальний порядок користування об'єктом.

Умови використання твору залежно від виду співавторства визначено у Законі України «Про авторське право і суміжні права» (ст. 13). Так, якщо твір, створений у співавторстві, утворює одне нерозривне ціле, то жоден із співавторів не може без достатніх підстав відмовити іншим у дозволі на опублікування, інше використання або зміну твору. Якщо твір, створений у співавторстві, складається з частин, кожна з яких має самостійне значення, то кожен із співавторів має право використовувати створену ним частину твору на власний розсуд, якщо інше не передбачено угодою між співавторами.

В.А. Дозорцев вважає, що при створенні твору спільною творчою працею декількох авторів головним є не практичне здійснення спільної праці, а створення єдиного твору: ці особи могли працювати над твором не тільки не спільно, але навіть без домовленості один з одним, зовсім незалежно. Важливо тільки, щоб єдиний твір був результатом творчої праці кожного зі співавторів, хоча б діяльність деяких з них і не була спрямована на створення твору в співавторстві [2, с. 50].

Слід зазначити, що на практиці письмова угода між співавторами укладається не завжди, хоча у подальшому це може призводити до численних спорів. В першу чергу це стосується розпорядження майновими правами на твір, створений співавторами. Адже за відсутності домовленостей, зафіксованих у договорі, кожний із співавторів починає самостійно розпоряджатись твором, надаючи третім особам право на його використання, не отримуючи при цьому згоди інших співавторів.

Наведемо позиції науковців щодо укладення договорів між співавторами:

Так, М. Я. Кирилова зазначала, що у ряді випадків відносини співавторства можуть виникнути і за відсутності договору. Наприклад, співавторство може бути встановлене в судовому порядку, коли хоча і не було попередньої згоди, але фактично твір став результатом творчої діяльності двох чи більше осіб».

Е. П. Гаврилов зазначав, що співавторство виникає з моменту створення (вираження в об'єктивній формі) колективного твору. Для виникнення співавторства не потрібно дозволу чи договору співавторів. При цьому він вважає, що укладання договору між співавторами про використання твору є необхідним.

Про те, що між співавторами доволі часто виникають спори щодо використання належного їм твору, свідчить і існуюча судова практика.

Як зазначено в оглядовому листі Вищого господарського суду України від 30 червня 2009 р. № 01-08/411/1 «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України), сам по собі факт належності авторського права на твір, створений у співавторстві, всім співавторам (ст. 13 Закону України «Про авторське право і суміжні права») не свідчить про нікчемність правочину щодо подальшої передачі прав на твір одним із авторів іншим особам [3].

Позиція Вищого господарського суду з питання розпорядження правами на твір, створений у співавторстві, полягає в тому, що кожний із співавторів має право на власний розсуд використовувати лише створену ним час-

тину твору, що має самостійне значення, однак розпорядження твором в цілому обумовлюється спільною згодою всіх співавторів. Таким чином, авторський договір про використання створеного у співавторстві твору, а також договір про передачу права на управління виключними авторськими майновими правами на спільний твір має бути укладений з усіма співавторами цього твору незалежно від того, чи є співавторство нероздільним (коли об'єкт за своїм змістом не може бути персоніфікований), чи співавторство може бути розділеним на авторство окремих частин твору. Укладення ж договору про розпорядження авторськими правами на спільний твір лише одним із авторів є можливим за наявності в останнього довіреності від інших співавторів [4].

На відміну від України, в Російській Федерації з прийняттям книги 4 Цивільного кодексу, присвяченої праву інтелектуальної власності, більшість спеціальних законів, які регулювали відносини інтелектуальної власності, втратили чинність. У тому числі втратив чинність і закон про авторське право і суміжні права. У зв'язку з цим основним актом, який регулює відносини, що виникають між співавторами, є Цивільний кодекс російської Федерації.

Відповідно до Цивільного кодексу Російської Федерації (ст. 1258), твір, створений у співавторстві, використовується співавторами спільно, якщо угодою між ними не передбачено інше. Якщо такий твір утворює нерозривне ціле, жоден із співавторів не вправі без достатніх підстав заборонити використання такого твору. Частина твору, використання якої можливе незалежно від інших частин, тобто частина, що має самостійне значення, може бути використана її автором за своїм розсудом, якщо угодою між співавторами не передбачено інше [5].

Отже, за законодавством Російської Федерації виділяється також роздільне та нероздільне співавторство.

Відносно роздільного співавторства діють наступні правила: по-перше, про спільне використання твору в цілому, якщо інше не передбачено угодою сторін. По-друге, кожен із співавторів має право на свій розсуд використовувати частину твору, яка має самостійне значення і створену тільки їм, тобто якщо ця частина була результатом лише його творчості (навіть якщо інші співавтори яким-небудь чином надавали йому «нетворчу» допомогу). Тобто дані норми не скасовують одна одну, а перебувають у взаємному доповненні, встановлюючи можливість використовувати як твір в цілому, так і окремі його частини з урахуванням роздільного характеру співавторства. По-третє, угодою між співавторами можуть бути передбачені інші умови використання як твору в цілому, так і окремих його частин. Так, співавтори можуть уповноважити одного зі співавторів на використання твору, створеного їх спільною творчою працею. Чи співавтори можуть прийняти рішення про те, що ніхто з них без згоди інших співавторів не вправі використовувати створену ним частину, яка має самостійне значення [6].

Крім загальних засад створення та використання творів співавторами, у Цивільному кодексі російської Федерації також закріплено право співавторів на захист їх прав. Відповідно до ч. 4 ст. 1258 Кодексу кожний із співавторів має право самостійно приймати заходи щодо захисту своїх прав, в тому числі і у випадку, коли створений співавторами твір утворює нерозривне ціле.

Щодо положень ч. 4 ст. 1258, В. А. Хохлов зазначає, що важливо надати відповідь на питання, наскільки широко слід розуміти вираз «вживає заходів щодо захисту своїх прав», зокрема, стосується це випадків порушення виключного права, які відносини авторів як при подачі позову, так у випадку отримання грошових сум. Якщо, наприклад, один із співавторів одержав суму в порядку компенсації моральної шкоди (ст.ст. 151, 1251, 1301 ЦК РФ), то у нього немає обов'язку половину отриманого передати співавтору. І тому, що в даному випадку захи-

щається його особисте право, і тому, що інший співавтор може не розглядати подію як порушення власних прав. Нарешті, ніщо не заважає іншому співавтору пред'явити самостійний позов. Інакше слід оцінювати ситуацію у випадку порушення права слідування, тут сума можливого стягнення є граничною, загальною для всіх співавторів. У випадку порушення виключного права отримана одним із співавторів сума повинна розподілятися відповідно до п. 3 ст. 1229 ГК РФ (тобто ділитися порівну) [7, с. 169].

Коментуючи ч. 4 ст. 1258 Цивільного кодексу РФ, П. В. Степанов відмічає, що дане положення повинно трактуватися розширено: кожен із співавторів може захищати свої права як у відношенні твору в цілому, так і тієї частини, яка створена ним і має самостійне значення (при роздільному співавторстві) [6].

А. С. Васильєв щодо ч. 4 ст. 1258 Цивільного кодексу РФ зазначає, що при застосуванні зазначеної норми слід виходити з такого: відповідно до правил процесуального законодавства особа вправі звернутися до суду за захистом свого порушеного права або охоронюваного законом інтересу, відповідно, один із співавторів твору, створеного в роздільному співавторстві, не вправі звернутися до суду з вимогою про захист прав частини такого твору, автором якої він не є. Крім того, у відношенні немайнових прав слід припустити, що автор має право захищати лише свої немайнові права щодо твору, але ніяк не немайнові права іншого співавтора. Якщо автор звернеться з вимогою про захист порушених немайнових прав і буде встановлено, що його права відповідним правопорушенням не порушені, то йому повинно бути відмовлено в позові як неналежному позивачу (наприклад, якщо при виданні твору було спотворено ім'я співавтора, який не є позивачем у справі). У частині захисту майнових прав співавтори є свого роду «солідарними кредиторами», якщо буде порушено одне з прав, передбачених ст. 1270 ЦК РФ, один із співавторів має право вимагати припинення такого порушення незалежно від волі інших співавторів. По кожній з таких справ судові слід обговорювати питання про залучення всіх співавторів до участі у справі в якості третіх осіб, якщо останні не виявлять бажання виступити в якості співпозивача[8].

Виходячи із наведених положень, можна зробити **висновок**, що кожний із співавторів має право захищати належні йому авторські права на твір у випадку їх порушення:

- по-перше, третіми особами (при неправомірному використанні твору без згоди інших співавторів);
- по-друге, співавторами (надання права на використання твору без згоди співавтора, не зазначення особи як співавтора тощо).

При цьому слід враховувати, які саме права співавтора порушені, адже від цього залежить не лише способи захисту, які він може обирати, а й виходячи з положень Цивільного кодексу Російської Федерації, необхідність розподілу отриманої компенсації між іншими співавторами.

Таким чином за законодавством України та Російської Федерації передбачено два види співавторства (роздільне та нероздільне), залежно від чого визначаються умови використання спільного твору, а також розпорядження авторськими правами кожним із співавторів. Крім того, у Цивільному кодексі російської Федерації закріплено право кожного із співавторів на захист належних йому прав. Однак, як свідчить аналіз законодавства, способи захисту та наслідки такого захисту залежать від багатьох чинників, зокрема: способу порушення авторських прав, виду прав, які порушені, твору, права на який порушено (в цілому твір чи його частина).

Для уникнення спорів між співавторами слід укладати договір, в якому визначити умови як створення твору, так і подальшого його використання кожним із співавторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний кодекс України : наук.-практ. коментар / [заг. ред. Є. О. Харитонов]. – Х. : ТОВ «Одісей», 2007. – 1200 с.
2. Дозорцев В. А. Авторские дела в суде. Научно-практический комментарий / В. А. Дозорцев. – М., 1985. – 176 с.
3. Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 30.06.2009 № 01-08/411/1 «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
4. Постанова Вищого господарського суду України від 27 лютого 2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/21656119>.
5. Гражданский кодекс Российской Федерации [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=122998>.
6. Хохлов В. А. Вопросы соавторства / В.А. Хохлов // Вестник Тюменского государственного университета. – 2010. – № 2. – С. 166–170.
7. Комментарий к Гражданскому кодексу РФ части четвертой (постат.) / Отв. ред. Л. А. Трахтенгерц. – М. : ИНФРА-М, КОНТРАКТ, 2009. – 812 с.
8. Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации (учебно-практический). Части первая, вторая, третья, четвертая. – 2-е изд., перераб. и доп. / Под ред. С. А. Степанова. – М. : Проспект; Екатеринбург: Институт частного права, 2009. – 1504 с.